

Petar Skok, POSTANAK SPLITA

U Analima Historijskog instituta u Dubrovniku god. I. sv. 1. izišao je prvi dio studije Petra Skoka: »Postanak Splita«. Ovaj prvi dio radi u glavnom o toponomastici splitske okolice, a pisan je po podacima iz godine 1914., kako sam autor priznaje, te nisu iskorištene radnje, koje su o istome pitanju izišle poslije tog datuma, pa su se odatle uvukle pogreške, na koje ovim osvrtom želim upozoriti.

Pri osvrtu ću se pridržati autorova redosljeda prema paginaciji. Str. 19. Slagar je nepomnjom prouzročio ovu grešku: ... »gdje je Dioklecijan sagradio svoju palaču, bio u to doba t. j. na početku VI. vijeka« mj. IV. vijeka.

Str. 21. Nije točan opseg splitske općine: »a columpna que est in Dilato (= Sućurac) pro confinibus ...«

Iz splitske povijesti i borbe Splitskana s Trogiranima bez ikakva obzira na istraživanje topografije, dobro je poznato, da ta »columna« nije u Sućurcu, već u Kambelovcu kod sv. Mihovila.

Str. 28. Nije točno, da se ime lokaliteta Pilatus čuje samo u pluralu Pijati. U Vranjicu, koji je najbliži tome lokalitetu izgovaraju to ime samo u singularu. Uz Kosmaj i Kosmeč mogu navesti i Kosmaš (kod Trilja), imenice, koje odgovaraju latinskome Pilatus. Također nije točno, da Vranjičani izgovaraju Dulje, već Duje kao i Splicićani, a sumnjam, da itko u Splitu govori Povud za Poljud, niti je književno ime Poljudi.

Str. 29. Neispravno je: »Pistura se nalazi u gradu t. j. u Lovretu, polju kod sjemeništa put Poljuda«. Pistura se točno ubicira u dokumentu g. 1222 (Smičiklas: Cod. dipl. III. 210–211: »de paratineis que sunt post monasterium sancti Benedicti in Postures«). Današnja crkva sv. Duha na mjestu stare, koja je bila na trgu Pisture (Vidi Vođa po Splitu i Solinu str. 213), a vrata Pistura, Porta de Pesturio ondje, gdje se u grad ulazi kod Pavlovićeva bastijuna. To je dakle predio kod današnje Pošte.

Na istoj stranici nabrojena su tri lokaliteta, koja pisac ne može identificirati: 1. »Arca supra terras sancti Stephani god. 1080. u popisu zemalja Petra Crnoga« – Petar Skok je surađivao u Supetarskom Kartularu, u kojemu V.

Novak, bilježi moju ubikaciju Mrtvik za Arca (str. 72), dakle Arca je u Jese-nicama, gdje je i Mrtvik.

2. Toponim »Arena« pisac ubicira »po svojoj uz morsku obalu blizu Vra-njica«, premda na istoj stranici spominje iz god. 1328 »ecclesia sancti Mi-chaelis de Arena«, a iz dokumenta 8. VII. 1338. (Smičiklas X. 396) jasno je, da je ta crkva blizu Amfiteatra »... terra que incipit a theatrum (!) Salone... et tendit usque ad ecclesiam S. Michaelis«. Od ove crkve sv. Mihovila još i danas živi toponim »Pod Svet-Mijo« i »Nad Svet-Mijo«, a to je ime Skoku nepoznato.

3. »Spinum« mogao bi biti Dračevac ispod Mravinaca u Splitskom polju. Na str. 29–30. Trcelu izvodi od Turricele i u tekstu je postavlja u Vranjic, kako je ispravno, a u bilješci navodi po Jirečku, kao da je na Paparelinu bašćunu u Splitu.

Na str. 31. treba dopuniti tumačenje Skokovo: »Gregorius presbiter in Asca«, gdje Skok kaže, da Asca, langobardska riječ, znači Jasen. Taj bi loka-litet morao biti u Sitnome, današnji komšiluk Jasenovo, koje i Skok i V. Novak spominju u Supetarskom Kartularu, ali ga ne ubiciraju.

Na str. 33. tvrdi Skok, da »Mons Grassus« nije preveden na hrvatski kao neki drugi toponimi. U Supetarskom Kartularu stoji: »usque ad vineam Tilsto Cosse«, pa ako to nije prezime vlasnika vinograda – Tusta Kosa, onda je ekvi-valent za Mons Grassus: tust = debeo, mons = kosa, greben. U Bukovici dal-matinskoj ima danas prezime Masnikosa. Na Braču ima »Telsti breg« (Smičiklas Cod. dipl. III. str. 54). U Bukovici Debelo brdo.

»Na rijeci Jadru u Solinu nalazimo toponim Ad Muros g. 1338. Današnji refleksi nije sačuvan«. To je netočno, jer »ad muros« nije toponim već pri-jedlog i imenica, koji znači prostiranje: od mosta do zidova = a ponte ad muros«.

Str. 34. Toponim »ad Saculos« iz god. 1232., za koji kaže Skok da je nerazumljiv, može se protumačiti konfiguracijom tla: t. j. da je tlo naličilo vrećama. U reambulaciji god. 1397. (Farlatti III. str. 344) zabilježena je jedna zemlja »in modum basacearum« u Dujmovači, i zaista nalazi se jedna zemlja na jugu crkvice u Dujmovači, koja sličići bisagama. Za »Mucla longa« pisac misli, da bi mogla biti u Poljicima ili u okolici Splita, a u Supetarskom Kar-tularu u lingvističkoj analizi pristao je uz moju ubikaciju, da su to Duge gomile od mora do crkve sv. Marka u Dućama. (o. c. str. 285).

Str. 35. Čudno zvuči: Labin kod Splita, kad je Labin u Zagori iza Kaštela. Skok tvrdi, da se »ortus de Solarata« ne može ubicirati, a toponim pisac izvodi od imenice *solarium*: vrt, gdje je bila sjenica.

U vizitaciji nadbiskupa Cosmia, a na str. 21. (pri svršetku XVII. st.) spo-minje se u Velikom Varošu crkva Stj Petri de Solarata. Ta se je crkva u XIX. vijeku popravila i dobila ime sv. Ante, a nalazi se na putu Sustjepana uz more. Valjda je to bila ribarska crkva (sv. Petar!). Prema tome Solarata se može ubicirati kod današnje crkve sv. Ante u Velom Varošu.

Str. 36. »Saline« iz Supetarskog Kartulara (1080. g.) pisac ubicira u Solinu i identificira sa »Slanemo« iz god. 1338. (Smičiklas X. 396). Slanemo je zaista u Solinu, današnje Slano kod sv. Kaja, ali Saline iz 1080. nalaze se u Jeseni-cama, što je inače očito i po kontekstu.

Str. 37. Skok tvrdi, da je Supaval polje i ostaci kapelice, a Sutrojica da je srušena kapelica. Naprotiv, Supaval je srušen, a Sutrojica još postoji.

Str. 40. Skok tvrdi, da se ime »Slavi Adrianiki« iz god. 1176. (Smičiklas II. 143) odnosi na rijeku Jader, po kojoj su se prozvali Adrianići. Uostalom u nas je Jadro (po tome Jadrići u Dicmu i Jadrijevići u Glavicama kod Sinja) hipokoristik za Andrija. Jednako je nepravilno izvoditi toponim Stobreč kao Extra Epetium, kad je jasno, da je to postalo od Sanct' Breč Sutbreč Stobreč. Ime Breč, Brečko zajamčeno je na Povaljskom natpisu (Ostojčić I: Benediktinska opatija u Poveljima str. 62).

Str. 41.—42. Neispravna je ubikacija potoka Gargenus, za koji se kaže da se ne može znati, je li to potok Kapljuč u Solinu ili Grljevac u Podstrani. Kaer i V. Novak ispravno ga stavljaju u selo Podstranu blizu Jesenica. Jednako i Kripotin (str. 43) nije u Solinu, makar ga Skok tobože po Kaeru tamo ubicira. Kaer i taj potok postavlja u Podstranu (V. Kaer: Dvije opatije str. 24).

Jednako se nepravilno uzima, da je Bilaj u Podstrani identičan sa solinskim toponimom Bile (str. 43). To su posve dva različita lokaliteta, jedan u Podstrani, drugi u Solinu.

Str. 44. Ni toponim Brda iz god. 1000., 1213. i 1328. ne odnosi se na iste zemlje.

»Još se spominje god. 1078.: »et alium campum directe per Brestovi potoc ad flumen« (= Jader u Solinu)«.

Posve je pogrešna ta ubikacija, jer se sve to odnosi na Žrnovnicu, a ne na Solin niti na Jader.

Na str. 44.—45. izvodi se ime Kučina po razorenoj kuli. Tu se miješa Cilco iz XII. st. sa Chuco iz XVI. st. Nije to isti lokalitet, kako tvrdi Skok. Kučine su uz Žrnovnicu, a Kuk je prema Klisu, između njih su Mravince. Naziv Kučine javlja se zaista tek u XVIII. st., ali podsjeća na staro ime Pod Kukom (Pot Chilco), jer se u XVIII. st. piše *Podkučine*, a i g. 1292. razlikuje se »in Cilco« i »Sub Cilco«.

Na str. 45. posve je pogrešna ubikacija, da je Kotal kod Solinske rijeke, jer se on nalazi u Sućurcu, a zove se po kamenu u moru, što je iskopan u obliku kotla i služio je kao međaš (meta) nadbiskupskog imanja.

Str. 46. Brdo Polog ne postoji u Solinu, a Skok kaže: »Ime brda Polog kod Solina također je staro. Pominje se g. 1086.«. Taj se toponim ima tražiti u Jesenicama, jer je u vezi s ostalom darovštinom Petra Crnoga. Skok tvrdi na istoj strani: »Današnji Prosik između Sućurskog i Solinskog konfina piše se g. 1338. ad Prasizo«. Pogrešna je ta ubikacija, jer je Prosik u blizini sv. Tekle (Sutikva) u konfinu Mravinaca i Klisa. (Vidi o tome moju radnju: »Sredovječno selo Prosik« u Starohrvatskoj Prosvjeti N. S. I. 1927. str. 86—92).

Str. 48. Pogrešno je reći, da je »Sekyriza subtus Stilbiza« zemlja u Sućurcu, jer se ta spominje u Supetarskom Kartularu kao dio darovštine Petra Crnoga, pa je ubicirana u Jesenicama.

Str. 49. Ne može se tvrditi, da je oblik Žrnovnica potvrđen tek g. 1521., kad se već u Supetarskom Kartularu nalazi g. 1080. Sirnounize, pa u reambulatoriju g. 1397. »inter duo flumina Zarnounicae et Cetinae«. Grafija je drukčija, ali jezični je oblik isti.

Toponim Guljica u Splitskom polju razjasnio je Smodlaka u svojem djelu: Imena mesta i meštana na tlu Jugoslavije str. 57 (Prilog Vjesniku za a. i h. d. sv. 53. za g. 1935.—1949.)

Toponim Pustica dade se bolje označiti nego samo »mora da se nalazi u Kaštelima«. Kako dolazi u dokumentima XI. st. kao dio Lažana, a ovi su u Gomilici, tamo je i Pustica bila. (Vidi Katić: Još o darovnicama Zvonimira i Stjepana II. i t. d. – Vjesnik za a. i h. d. XLIX str. 42.–59.).

Str. 50. Za Gladnike u Kučinama ne može se reći, kako to inače Skok tvrdi, da im ime potječe od mršave zemlje, jer se taj predio broji u vrlo plodne zemlje. »Podupljane (g. 1000) u Solinu«, ne naznačuje ljude, koji su stanovali »u nekom duplju«, već su to bile zemlje ispod duplja, šupljina, t. j. lukova i svodova amfiteatra ili teatra, gdje su se tuda negdje nalazile.

Str. 51. Za Brestov potok Skok piše, da je u Solinu ad flumen, no ta je riječica Žrnovnica, pa je jasno, da se ovaj potok-rječica tamo nalazi, a ne u Solinu. Budući da se Clapi dol piše i Chrapci dol, nije sigurno da potječe od riječi hlap »rob, kmet, težak«, jer može imati derivaciju i od pridjeva hrpav, dakle Neravni dol.

Selo Srinjine krivo se piše, ono se u starim maticama zove Srinjin, na pr. pokopan kod Gospe pod Srinjinom.

Pissi rit 1080. g., a Pasgi rat 1397., zapravo Pasji rat, nije jedini slučaj takove denominacije u starini, jer u istoj reambulaciji iz g. 1397. nalazi se spomenut Trbuhov rat kod Stobreča (Farlatti, III. 343).

Vrlo je čudno, što se nalazi napisano na str. 52: »Na Slap u Solinu iz g. 1078. Slap se odnosi na rijeku Jader«. Već godine 1937. pa ponovo 1943. ubicirao sam »Na Slap« na vrelu Žrnovnice. (L. Katić: Gdje još živi naša prošlost – Jad. Dnevnik; uskršni prilog god. 1936. i 18. IV. 1936).

Na str. 54. pisac niže »stara lokalna imena iz dokumenata, koje ne znamo tumačiti zbog toga, što nam nije poznat ekvivalent u sadašnjoj toponomastici«. Kao takva donosi iz g. 1308. Alestizo »negdje kod Kučina« i kaže, da bi se moglo raditi o deminutivu lješćica od lijeska. To je neispravno. Alestizo je zapravo »Ad lestice«, što je identično s današnjom riječju Lastvice, a tako se zovu zemljice podzidane zidovima uz brijeg, jer izgledaju kao lješve. I danas ima lokalitet Lastva u Kučinama na istočnoj strani polja kod Krunika, pa u okolici Sinja i kod Vrlike Lastve-Ševače.

Dalje su mu nejasni toponimi Apostrazo. I tu treba odijeliti latinski prijedlog Ad od imena Postrazo, današnji Posrač na zapadu sela Mravinaca. Ime je nastalo od »post stratum« t. j. iza kaldrme, starog puta, koji je vodio iz Salone u Epetium.

Doranua su valjda današnje Dvorine u Solinu, jer su obadva imena oko crkve sv. Petra.

Str. 55. Skok piše: »Na ostatke rimskih svodova u solinskim ruševinama upućuju ovi toponimi: Šuplja crkva ili Banje, Manastirine ili Mostir, Crikvina, Stari grad (posljednji možda na istoku rimske ceste). Tamo, gdje je bila solinska Porta Andetria, danas se nalazi toponim Ispod Kulina, koji nema ništa sa starim imenom. Tamo, gdje je bio rimski amfiteatar solinski, danas se nalazi toponim Ilinac.«

Ove su pogrešne ubikacije nastale za to, što pisac nije uopće reambulirao položaje, o kojima piše. Šuplja crkva i Banje dva su različita toponima. Šuplja crkva je toponim od starine. Nadbiskup splitski Stjepan Bizza (1746–1756) u pismu Farlattiju spominje Manastirine i Šuplju crkvu te tumači, da »Šuplja crikva« znači templum detectum, dakle crkva bez krova.

(Farlatti II. str. 455–456). Banje su novog postanja; gospoda splitska tako su talijanski zvala terme oko Šuplje crikve. Današnji Solinjani znaju samo za Manastirine, a nipošto za Mostir.

»Stari grad« nema ništa sa svodovima ni rimskom cestom, već »Na starom gradu« ili »za starim gradom« zovu se zemlje, koje se nalaze uz zidine gradske s izvanjske strane.

»Porta Andetriae« nije staro ime za ta vrata, već su ih tako nazivali arheolozi, pa, naravno, od toga nije mogao nastati toponim. Uz ta vrata sačuvale su se dobro stare kule, i odatle ime položaju »Ispod Kulina«.

Ilinac se ne nalazi tamo, gdje je bio amfiteatar, već 500 m na istok od njega kod najstarijih vrata, po arheolozima nazvanim »Porta Caesarea«.

Na str. 56. toponim Zgoni tumači se kao »zemljišta«, koja su se morala na silu obrađivati«, međutim to je ime nastalo po tome, što su se tamo zgonile ovce na potok, na vodu.

Na istoj strani uzima se ime Bilanac kao toponim, a kad tamo to je prišvarak nadjenut pok. Anti Gašpiću Kljakoviću, pa po njemu kuće oko njegove sada zovu Bilankuše.

Rpa je najnovijega postanja, tako su prozvali zemlju, na koju je Bulić nabacivao materijal na hrpu otkrivajući groblje u Manastirinama. Dr. I. Rubić obavijestio je Skoka, da se nedaleko Amfiteatra jedno polje zove Bunje. To je polje podalje od Amfiteatra, kod crkve sv. Kaje, a nije dobilo ime po Supljinama u amfiteatru, već po grobovima na svod, kojih je u tome polju bilo (tomba a pozzo).

U Solinu nitko ne izgovara Volujak nego Voljak.

Str. 57. Stojine kuće (= Stoci), kako pisac označuje. To je pogrešno, jer te kuće zovu se po vlasnikovu prezimenu Stoj.

Str. 58. Nije ispravan toponim Pozvirale, već Pozirale i Pozirala. To je položita kosa kod Biloga briga ispod Klisa, pa penjući se navrh, pukne ti pogled na rijeku i okolice. Ime dolazi od glagola pozirati (vidi Drag. Parčić: Rječnik hrvatsko-talijanski: poziraj = bel punto di vista, belvedere). »Zendina ploča« nije »u konfinu Klisa«, već na protivnoj strani prema Sućurcu.

Str. 59. Nije točno, da se nije sačuvao naziv »Sancte Marie in Salona« iz god. 1192. u današnjoj toponomastici, kad je dobro poznato, da je to Jelenina crkva »Gospe od Otoka«, koja je kroz vjekove sačuvala to ime do danas.

Za Socholche iz Pinčove falsificirane isprave Skok tvrdi da se taj toponim nije sačuvao. Međutim on se dobro sačuvao u današnjim Sokolušama.

Čudno je, da pisac ne spominje toponim Nad Svet Mijo i Pod Svet Mijo, koji je ostao od crkvice sv. Mihovila u Pinčevoj ispravi.

Ima i drugih toponima, koji su piscu izbjegli.

Izvor ovih netočnosti je u tome, što pisac nije sam reambulirao položaje, a to nije mogao, jer za to se hoće mnogo vremena, a zatim što se nije osvrnuo na novije radnje, koje rade o topografiji splitskoga polja.

Ove zamjerke su sitnica prema vrijednosti radnje Skokove u tumačenju toponomastike s lingvističkog gledišta, ali trebalo ih je navesti, da se ne zavedu u zabunu oni, koji se budu bavili prošlošću, toponomastikom i topografijom Splita i okolice.